

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 2, Article Number: 3C0008

SOCIAL SCIENCES

Received: September 2008

Accepted: March 2009

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2009 www.newwsa.com

Ekrem Karayılmazlar

Nihal Kargı

Pamukkale University

ekarayilmazlar@pau.edu.tr

Denizli-Türkiye

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN SOSYAL GETİRİLERİ

ÖZET

Yükseköğretimin bireysel getirilerinin tahmini konusunda literatürde yeterince çalışma mevcut iken, sosyal getirileri konusunda nispeten çok az bilgi mevcuttur. Sosyal faydaların parasal değer taşımaması ise sosyal getirilerin ölçülmesini zorlaştıran en önemli faktör olmaktadır. Bu çalışmada, kaynakların yeniden dağılımını sağlayarak sosyal fayda üreten devletin yükseköğretim görmüş meslek gruplarından elde ettiği gelir vergileri ile ilgili kişilere yükseköğretimleri sırasında yaptığı harcamalar dikkate alınmıştır. Böylece devletin yükseköğretime yaptığı yatırımların ekonomik etkinliği analiz edilmeye çalışılmıştır. Bulgular, yükseköğretimin bazı alanlarında devlet yatırımlarının kaynak israfı yarattığı sonucunu ortaya çıkarırken bazı alanlarda ise durum tam tersi olmaktadır. Ancak bireysel getiriler ile kıyaslandığında bu durumun yine devletin vergi uygulama ve denetimleri konusundaki uygulamasının başarısızlığından kaynaklandığı açıktır.

Anahtar Kelimeler: Fayda-Maliyet Analizi, Yükseköğretimin Getirileri, Sosyal Getiriler, Dışsallıklar, Gelir Vergisi

SOCIAL RETURNS TO HIGHER EDUCATION IN TURKEY

ABSTRACT

While literature has devoted considerable attention to the estimation of private returns to higher education, relatively little is known about the returns to society as a whole. Since, most of the social benefits of education are non-monetary in nature; measurement of social returns is also very hard task. In present study, we concentrate on income taxes which government receives from high-educated people and public subsidies to these people's education. Thus, economic efficiency of government investment in higher education is tried to be analyzed. Findings illustrate that while public subsidies to higher education in some disciplines result in waste of resources in some others do not. However, comparing with private returns, it is simply obvious that government failure of tax implementation and control leads such a conclusion.

Keywords: Cost-Benefit Analysis, Returns in Higher Education, Public Returns, Externalities, Income Tax

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

1960'lı yılların başlarında ortaya çıkmaya başlayan eğitim ekonomisi, iktisadın en genç fakat en hızlı büyüyen alt dallarından birini oluşturmaktadır. Elbette eğitim ekonomisi beşeri sermayeyle yakından ilişkilidir. Beşeri sermaye, bireyin sahip olduğu yetenekleri ve üretim gücünü ifade eder. Eğitimin bu şekilde bireyde somutlaşması "beşeri sermaye" olarak bilinirken; toplumda somutlaşması hali ise "sosyal sermaye" olarak adlandırılır [1]. Bir ülkedeki beşeri sermayenin, o ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimini hızlandırdığı için kalkınmanın en önemli belirleyicilerinden biri olduğu, üzerinde uzlaşılan nadir konulardandır. Özellikle son yıllarda neoklasik iktisatçıların geleneksel üretim faktörleri yanında, büyüme modellerini ekonomik kalkınmanın en önemli bileşenlerinden biri olarak beşeri sermayeyi de kapsayacak şekilde genişletmeleri bu uzlaşının sağlanmasında etkili olmuştur. Nitekim ekonomik kalkınmanın sermaye birikimi ve toplam tasarruflarla yakından ilişkili olduğu bilinmekle birlikte, Romer [2] ve Lucas [3]'ün ifade ettiği gibi, sadece fiziki sermaye birikimiyle sağlanamayacağı; beşeri sermaye birikiminin, kalkınmanın en önemli itici gücü olduğu artık kabul edilmektedir [4]. Çünkü sermaye ve doğal kaynaklar pasif üretim faktörleri iken; insan gücü sermaye biriktiren, doğal kaynakları kullanan, sosyal, ekonomik ve politik kurumları oluşturan, kalkınmaya hizmet eden aktif bir unsurdur [5].

Becker [6], Schultz [7], Mincer [8] and Denison [9] tarafından yapılan çalışmalar eğitim ve ekonomik büyüme arasında yeni bir ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Eğitimin büyümeye katkısı iki yönlü olmaktadır. Birincisi, Schumpeter Büyüme modeli olarak da bilinen bilginin yaratılması sürecidir [10]. Yükselen eğitim düzeyi ile birlikte daha fazla bilim adamı, analist, teknisyen ve yatırımcı bilgi stokunun artmasını sağlayarak yeni süreçlerin ve teknolojilerin ortaya çıkmasına hizmet edeceklerdir. Bu, bilginin yayılması ve hızlanmasıyla eğitimin büyümeyi etkilediği ikinci yolu açacaktır. ABD'de beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin %10 ile %25 arasında olduğu tahmin edilmektedir [10].

Gelir eşitleyici özelliğinden ötürü de eğitim, yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi çabasının en önemli unsurlarından biri olarak gündemdeki yerini almıştır. Eğitime bu ayrıcalığı sağlayan özellik ise, eğitimin mikro düzeyde bireysel geliri [11] ve makro düzeyde ekonomik büyümeyi belirleyen önemli faktörlerden biri olmasıdır [3, 12, 13 ve 14]. Gelir ile eğitim arasında var olduğu öngörülen ilişkinin geçerliliğiyle ilgili kanıt bulmak ise bu konulardaki ampirik çalışmaların temel amacını oluşturmuştur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Eğitimin, doğrudan kişinin gelirinde bir artışa yol açarak refah düzeyini artırdığı bilinmekle birlikte bunun ötesinde çok farklı şekillerde de bireyin refahına etki edebilmektedir. Eğitimin parasal olmayan getirileri olarak bilinen bu unsurlar arasında hastalık ve ölüm oranının düşmesi şeklinde sağlıkla ilgili iyileşmelere yol açtığı; toplumda suç işleme oranlarının düşmesi, suç önlemeye yönelik tedbirlerin azalması dolayısıyla kamu harcamalarının azalması vb. gibi faydalarını sıralamak mümkündür. Ancak ne var ki, bu türden faydaların analizini güçleştiren en önemli sorun, bu tür faydaların ya da getirilerin ölçülmesindeki güçlüklerdir. Dolayısıyla bu çalışmada eğitimin ölçülebilir olan faydalarının analizine yoğunlaşılacak ve eğitimin sosyal getirileri farklı bir yaklaşımla ölçülmeye çalışılacaktır.

3. YÜKSEKÖĞRETİMİN GETİRİLERİ (RETURNS TO HIGHER EDUCATION)

Yükseköğretimin maliyet ve faydalarını iki açıdan değerlendirmek gerekir. Birincisi, bireysel yatırımcı diğeri ise bir bütün olarak toplumdur. Birey yatırım kararı alırken maliyetlerin sadece kendi yüklendiği kısmını ve faydaların yine kendi elde edeceği kısmını dikkate alır. Gelir vergisi, bireyin farkında olmadığı fakat toplumun diğeri üyeleri arasında dağıtımını yaptığı faydalara bir örnektir. Yüksek öğretimde kamu transferi ise toplumun üstlendiği fakat sadece cebinden çıkanla ve işgücü arzına katılmadığı için kaybedecekleriyle ilgilenen bireyin alanı dışında kalan maliyetlere bir örnektir [15]

Bu nedenle iki farklı getiri oranından bahsetmek mümkündür. Birincisi, faydaların vergi sonrası getiri olarak hesaplandığı ve maliyetlerin yalnızca birey tarafından karşılanan veya kaçırılan fırsatlar olarak değerlendirildiği bireysel getiri oranıdır. İkincisi ise, faydaların vergi öncesi getirileri ve maliyetlerin de yüksek öğretimin tüm maliyetini kapsadığı sosyal getiri oranı.

Yükseköğretim kamu maliyesi literatüründe yarı-sosyal mallar kategorisinde değerlendirilir. Bunun sebebi ise, yükseköğretimin yarattığı pozitif dışsallıklardır. Pozitif dışsallıklar, diğeri ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de piyasa başarısızlığı nedeniyle yükseköğretime kamusal destek sağlanmasının ardındaki en önemli etkidir. Bu dışsallıkların varlığı, yükseköğretimin getirilerinin de kişisel ve sosyal olarak ayrışmasına sebep olmaktadır [16, 17].

Bu bağlamda yükseköğretimin getirilerini Tablo 1'deki gibi gruplandırmak mümkündür.

Tablo 1. Yükseköğretimin getirileri
(Table 1. Returns to higher education)

	Toplumsal	Kişisel
Ekonomik	Vergi gelirlerindeki artış Üretkenlikteki artış Tüketimdeki artış İşgücü esnekliğinin artışı Devletten beklenen mali desteğin azalması	Yüksek kazanç düzeyi İş bulmada kolaylık Yatırımda artış Daha iyi çalışma koşulları Kişisel/Mesleki hareketlilik
Sosyal	Suç oranında azalma Bağış ve topluma hizmette artış Vatandaşlık bilincinin gelişmesi Sosyal kenetlenme Teknolojiye uyum sağlama ve kullanma becerisinin gelişimi Daha eşitlikçi ve sosyal geçişe izin veren bir toplum	Daha sağlıklı ve uzun yaşam Çocuklar için daha iyi yaşam koşulları Müşteri olarak daha iyi karar verebilme Kişisel statünün yükselmesi Daha fazla hobi ve boş zaman aktiviteleri

Kaynak: [18].

Görüldüğü gibi eğitimin getirileri ilk olarak toplumsal ve kişisel olarak ayrışmakta, daha sonra da ekonomik ve sosyal getiriler şeklinde gruplandırılmaktadır. Elbette eğitimin ekonomik getirilerini

parasallaştırmak nispeten mümkün iken; sosyal getirilerin parasal olarak ölçümü oldukça güçtür. Bundan dolayı Tablo 1'de eğitimin ekonomik olan ve olmayan getirileri bu anlamda sınıflandırılmıştır.

3.1. Eğitimin Kişisel Getirileri (Private Returns To Education)

Bireyler eğitimi çok farklı sebeplerle talep ederler. Bu sebepler arasında önemlilerinden biri, kişisel tatmindir. Bu güdüyle hareket edenlere göre eğitim, bir tüketim malıdır. Oysa 1960'lı yıllarda Schultz ve Becker'le başlayan çalışmalar eğitimin bir yatırım malı olduğu iddiasındadır. Çünkü onlara göre eğitim, kişinin yetenek ve üretken bilgi stokunu artırır ve bundan dolayı da beşeri sermaye yatırımı olarak değerlendirilir. Literatürde de eğitimin bir yatırım olduğu görüşünden hareketle getiri oranlarının hesaplandığı çok sayıda çalışma mevcuttur. Elbette eğitime kişisel talebi yönlendiren en önemli faktör kişisel getiri oranlarıdır [19]. Bundan başka daha yüksek gelirle iş bulabilme, meslek seçebilme ve genel olarak yaşam kalitesinin yükselmesine de yol açması eğitime olan talebi etkileyen faktörlerdendir.

3.2. Eğitimin Sosyal Getirileri (Public Returns To Education)

Eğitimin bundan faydalanan bireylere olduğu kadar topluma da fayda sağladığına kuşku yoktur. Örneğin Lucas [3]'a göre bir işçinin aldığı eğitim seviyesinin yükselmesi sadece kendi verimliliğini artırmakla kalmaz, birlikte çalıştığı işçilere de sirayet eder. Bu da, klasik dışsallıkların güzel bir örneğini oluşturur. Çalışanların genel eğitim seviyesinin yükselmesi, yeni buluşlar yapmayı, daha ekonomik yöntemlerin kullanılmasını, bilgi yoğun teknolojilere adaptasyonu ve kısaca üretim sürecini kolaylaştırarak üretim imkanlarını geliştirecektir [20]. Ancak bu getirilerin neredeyse birçoğu ekonomik olmayan niteliktedir¹ [21]. Eğitimin dışsallıklarını Venniker [19] 3 grupta toplamaktadır. Bunlar; beşeri sermayenin, 1) mevcut verimliliğe katkısıyla ilişkili olan "statik dışsallıklar", 2) teknolojik değişim ve bu değişimi öğrenmeye olan etkileriyle ilişkili "dinamik dışsallıklar" ve 3) parasal olmayan etkileriyle ilişkili dışsallıklardır². Kişisel ve sosyal getiri oranları arasında bir sıkıştırma etkisi yarattığı için eğitimin dışsallıkları, literatürde piyasa başarısızlıklarının önemli bir kaynağı olarak değerlendirilmektedir [16]. Elbette eğitimin yarattığı bu dışsallıkların bir kısmı eğitim alan bireyin ailesiyle ilişkili iken; diğer bir kısmı ise topluma ilişkilidir [22]³. Bu çalışmada eğitimin ekonomik sosyal getirilerinin ölçümü amaçlandığından, ekonomik olmayan nitelikteki dışsallıklar konusunu başka bir çalışmaya bırakmak uygun olacaktır.

3.3. Eğitimin Sosyal Getirilerinin Ölçümü (The Calculations Of Public Returns To Education)

Eğitimin verimlilikte yarattığı artışın, bireyin ömür boyu gelirini ortalama %65 oranında artırdığı iddia edilmektedir [23]. Eğitimin bu faydası, bireye daha yüksek vergi sonrası gelir şeklinde yansırken; topluma da daha yüksek vergi öncesi gelir şeklinde yansımaktadır. Şüphesiz, eğitim sürecinde bireyin yüklendiği ve topluma yüklenen maliyetler vardır. Bundan dolayı eğitimi de tıpkı diğer yatırımlar gibi getiri oranları bakımından analiz etmek

¹ Eğitimin parasal olmayan getirilerinin ayrıntılı dökümü için bakınız:
http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-07202001_35318/unrestricted/lchapter6.pdf

² Ekonomik olmayan nitelikteki eğitimin dışsallıkların ölçümü konusunda ayrıntılı bilgi için Venniker'in eserine bakınız.

³ Eğitimin yarattığı dışsallıklardan aileye ve topluma ilişkin olanlarla ilgili detaylı açıklama için Owens (2004)'e bakınız.

gerekmektedir. Eğitim yatırımlarının sosyal getirisinin, o toplumun eğitime yatırım yapma arzusunun bir göstergesi olduğu kabul edilir [21]. Bu çalışmada eğitimin sosyal getirileri ölçülmeye çalışıldığından olaya devlet açısından bakılacaktır. Yani devlet eğitimi finanse etmekte ve bunun karşılığında daha yüksek gelir elde eden bireylerden daha fazla vergi almak suretiyle eğitime harcadığı kaynakları geri almaktadır. Zaten eğitimi, sosyal bir yatırım olarak değerlendirmek gerektiğinde, eğitimin sosyal maliyetlerini yani devletin katlandığı maliyetlerin kullanılması gerektiği açıktır [24]. Bu noktada devlet açısından elde ettiği ekstra vergi geliri kadar, bireylerin vergiden sonraki gelirlerindeki artış da önem arz etmektedir. Ancak bu da eğitimin ekonomik kalkınma boyutuyla ilgili olduğundan burada ihmal edilecek, sadece eğitime devletin ayırdığı kaynaklar ile bu kaynakların vergi gelirindeki artış şeklinde geri dönüşü mukayese edilerek getiri oranı hesaplanmaya çalışılacaktır.

4. YÖNTEM (METHOD)

4.1. Veriler (Datas)

Türk yükseköğretiminin sosyal getiri oranlarını ölçme amacı taşıyan bu çalışmada kullanılacak veriler, ulaşılabilen en son yıl olan 2005 yılına ait veriler olup, çapraz-kesit yöntemiyle elde edilmişlerdir. Yükseköğretimin sosyal getirileri hesaplanırken, Ek Tablo 1’de gösterildiği şekliyle sayısallaştırılabilen sosyal faydalar olarak, ödenen gelir vergileri alınacaktır. Yani beyana tabi gelir vergisi mükelleflerinden üniversite mezunu olma koşulu aranan serbest meslek erbabının⁴ ödediği gelir vergisi⁵, yükseköğretimin sosyal faydası olarak alınacaktır. Yükseköğretimin devlete yüklediği maliyetlerin belirlenmesinde ise ortalama cari maliyetler⁶ esas alınacaktır. Bu doğrultudaki veriler ise Ek Tablo 2’de yer almaktadır.

4.2. Metodoloji (Method)

Liseyi bitirmiş ve yükseköğretime devam edip-etmeme konusunda karar verme aşamasında olan bir birey düşünelim. Burada birey yükseköğretime devam etmenin maliyetleri ve faydalarını dikkate alarak tercih yapma durumundadır. İşte bu maliyetleri ve faydaları birbirine eşitleyen faiz oranı, yükseköğretimin getiri oranını belirlemektedir⁷. Formüle edilecek olursa;

$$\sum_{t=0}^n \frac{(B_t - C_t)}{(1+r)^t} = 0$$

Burada;

C_t = yükseköğretimin t yılındaki maliyeti

B_t = yükseköğretimin t yılındaki getirisi

n = zaman boyutu

r = getiri oranı

Buradaki temel varsayımlar şu şekildedir:

- Yükseköğretim 4 (Tıp Fakülteleri 6, Diğer Sağlık Bilimleri içindeki Eczacılık Fakülteleri 4, Diş Hekimliği Fakültesi 5) yıldır. (Eğitim süresince katlanılacak maliyetler, negatif getiri olarak kabul edilmektedir.)

⁴ Bu çalışmada beyana tabi gelir vergisi mükelleflerinden üniversite mezunu olma koşulu aranan serbest meslek erbabı olarak Eczacılar, Ecza ve İlaç Depoları, Diş Hekimleri, Diş Protez ve Laboratuvarları, Doktorlar, Avukatlar, Noterler, Mimar ve Mühendisler ile Yeminli Mali Müşavirler ve Muhasebeciler seçilmiştir.

⁵ 2005 Dönemi Yıllık Gelir Vergisinin Seçilmiş Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, 11.Nisan.2006, <http://www.gelirler.gov.tr>, Erişim:08-08-2007.

⁶ Yükseköğretimin ortalama cari maliyetleri ise Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, YÖK, Kasım 2005, s:131 Tablo:8:17’den derlenmiştir.

⁷ Detaylı bilgi için Psacharopoulos, 1981 ve 1994’e bakınız.

- Mezuniyet sonrası, çalışma hayatına hemen başlanılmaktadır. (Çalışmanın, serbest meslek çalışanlarına yönelik olduğu hatırlanacak olursa, mezunların hemen kendi işyerlerini açtıkları düşüncesiyle işsizlik düzeltilmesi yapılmamaktadır.)
- Lise ve üniversite mezunları arasındaki gelir farkı, yükseköğretimden kaynaklanmaktadır. (Geliri etkileyen diğer unsurlar ihmal edilmektedir.)
- Çalışma hayatında kalma süresi 45 yıldır. (Emeklilik yaşınının 67 olduğu kabul edilmiştir.)

Bu arada yükseköğretimin getiri oranlarının hesaplanmasında kullanılan yöntemin, bu alanda yapılmış diğer araştırmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da bir kısmi denge yaklaşımı olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Yani ilave bir kişinin, liseyi bitirmesinin ardından yükseköğretime devam etmesinin, yükseköğretimin getiri ve maliyetlerini etkilemeyeceği varsayılmaktadır. Örneğin, ilave bir kişinin yükseköğrenim görmesi, yükseköğretim mezunu olarak çalışmakta olanların, lise mezunlarına göre, elde etmekte oldukları nispi gelir yapısını değiştirmeyecektir.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Seçilmiş serbest meslek gruplarının ödedikleri gelir vergisi tutarlarının, yükseköğretimin sosyal getirileri olarak kabul edilerek yapılan araştırma sonuçları oldukça çarpıcıdır. Sonuçların yer aldığı Tablo 2'de ilk olarak dikkat çeken husus, bazı mesleklerdeki sosyal getiri oranlarının negatif çıkması, bazı meslek kollarında getiri oranlarının son derece düşük olması ve bunun yanında bazılarının da beklenmeyecek ölçüde yüksek çıkarak getiri oranlarının birbirinden oldukça büyük farklılıklar sergilemesidir.

Tablo 2. Seçilmiş Meslek Grupları İtibariyle Yükseköğretimin Sosyal Getirileri
(Table 2. The Public Returns To Higher Education Subject To Selected Job Groups)

Seçilmiş Serbest Meslek Erbabı	Yükseköğretimin Sosyal Getirisi
Tıp	-0.007
Eczaneler	0.25
Ecza ve İlaç Depoları	0.09
Diş Hekimi	-0.003
Diş Protez ve Laboratuvarları	-0.02
Avukatlar	0.15
Noterler	1.34
Mimar-Mühendis	0.12
Yeminli Mali Müşavirler ve Muhasebeciler	0.07

İlk olarak, Tıp Fakültesi'ni bitirerek serbest çalışan doktorların getiri oranlarına bakıldığında - %0.7 olduğu görülmektedir. Bu oran, devletin Tıp Fakültelerine yaptığı harcamaların sosyal getirisinin negatif olması nedeniyle bu alandaki yatırımlardan vazgeçmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Oysa günümüz Türkiye'sinde sağlık alanında yaşanan doktor açığının boyutu dikkate alındığında kalkınma açısından böyle bir kararın doğru olamayacağı da ortadadır. Çünkü ihtiyaç duyulan doktor sayısının artırılmasıyla sağlık alanında yaşanacak iyileşmeler eğitimin ölçülemeyen sosyal faydaları kapsamındadır ve bu yönüyle kalkınmayı desteklemektedir.

Kaldı ki, serbest çalışan doktorların gerçek hayatta elde ettikleri bireysel getirilerin ödedikleri gelir vergisiyle orantılı

olmadığı da alenen bilinmektedir. Maliye Bakanlığı verilerine göre serbest çalışan doktorların gelir vergisi beyanlarına göre aylık kazançları 2005 yılında 1.354 YTL olarak belirlenmiştir (Ek Tablo 1). Bir taraftan kamu kesiminde istihdam edilen bir doktorun minimum düzeyde bu geliri elde ettiği (Döner sermayeden alınanlar hariç) diğer taraftan kamu kesiminde çalışmakta olan doktorların piyasada muayenehane açmak için özel çabalar sarf ettikleri dikkate alınacak ve buna kamu kesimindeki doktor açığı da eklenecek olursa, kişilerin kamu-özel sektör tercihlerinin yanlışlığı ve daha önemlisi devletin istihdam politikasının yeniden değerlendirilmesi gerekliliği de ortaya çıkacaktır.

Ancak, çalışmada kullanılan değişkenler açısından bu sonucu, serbest meslek erbabı tıp doktorlarının elde ettikleri kazançları tam olarak beyan etmedikleri, belge düzenine uymadıkları ve dolayısıyla da vergi kaçacağına sebep oldukları şeklinde yorumlamak realiteye daha uygundur. Başka bir deyişle sosyal getiri oranının bu derece düşük çıkmış olması, bu meslek kolunda faaliyet gösterenlerde gelirin gizlenmesi suretiyle kayıt dışılığın son derece yüksek boyutlarda olduğunun bir göstergesidir.

Diş hekimlerinin sosyal getiri oranları da, tıpkı serbest doktorları gibi negatif (-%03) çıkmıştır. Yani devlet, bir diş hekiminin yetişmesi için katlandığı masrafları, bu diş hekiminin mezuniyet sonrasında 45 yıl boyunca çalışarak elde ettiği gelirler üzerinden ödediği vergiler yoluyla geri alamamaktadır. Bu da, tıpkı hekimlerde olduğu gibi devletin diş hekimliği fakültelerine ayırdığı kaynakların ekonomik olmadığı dolayısıyla bu alandaki yatırımlarını durdurması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak elbette bu yorum da sağlıklı olmayacak ve bu durumu yaratan başka sebeplere yoğunlaşmak gerekecektir. Buradaki en önemli sorun, devletin sunmuş olduğu sağlık yardımlarında diş hastalıklarının oldukça sınırlı tutulmuş olmasıdır. Bu durum bireyleri zorunlu olarak serbest çalışmakta olan diş hekimlerine yönlendirmekte, gerekli vergi denetimleri de tam olarak yapılamayınca bu meslek kolunda da kayıt dışılık yaygın bir hal almaktadır. Çünkü insanlar her ne olursa olsun, kazançlarını devletle paylaşmak istememektedirler. Aynı durumun iş yoğunlukları, diş hekimlerine bağlı olan ve eksi binde 2'lik sosyal getiri oranına sahip diş protez ve laboratuvar sahipleri için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Eczacılara ait sosyal getiri oranına bakıldığında ise %25'lik oranın oldukça makul olduğunu söylemek mümkündür. GVK m.37 gereğince elde etmiş oldukları gelirler, ticari kazanç kapsamında gelir vergisine tabi olan eczacılar (Bu çalışmadaki diğer meslek gruplarının gelirleri, serbest meslek kazancı kapsamında gelir vergisine tabidir.), çoğunlukla sattıkları ilaçların bedellerini kamu kurumlarından aldıklarından bu meslek kolunda kayıt dışılık son derece düşüktür. Eczacılara ilişkin sosyal getiri oranının, serbest çalışan hekimlere oranla yüksek çıkması, eczacıların hekimlerden daha fazla gelir elde etmelerinden değil, vergi kaçırma imkanlarının sınırlı olmasındandır.

Eczacılara ilişkin sosyal getiri oranı %25 iken, ecza ve ilaç depoları sahiplerine ilişkin sosyal getirinin ise %9 çıkmasının en önemli sebebi, ecza ve ilaç depolarının ekseriyetle ticaret şirketi şeklinde kurulmuş olması ve bunların kurumlar vergisi mükellefi olmalarıdır. Dolayısıyla ecza ve ilaç deposu sahibi mükellefler, elde ettikleri gelirler üzerinden önce kurumlar vergisi ödemekte, sonra kar payı dağıtımını yapılırsa, aldıkları kar payları üzerinden gelir vergisi ödemeleri gündeme gelmekte, bu aşamadaki gelir vergisi de stopaj yoluyla tahsil edildiğinden, gelirin gizlenmesi ya da kayıt dışılık bu meslek kolu için de son derece düşüktür.

Her ne kadar ödemelerin çoğu zaman para dışında aynı ödemelerle gerçekleştiği bilinmekle birlikte avukatların %15'lik sosyal getiri oranının, doktorlar ve dış hekimleriyle kıyaslandığında makul düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ancak tablodaki belki de en çarpıcı sonuç, avukatlar gibi hukuk fakültesini bitirerek noterliği seçenlerde ortaya çıkmaktadır. %133.5'lik sosyal getiri oranına sahip noterlerdeki bu çarpıcı oranın en önemli sebebi şüphesiz noterlerin, devlet tarafından belgelerin imzalanmasına şahitlik etmek ve yeminli ifade vermek üzere yetkilendirilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı işlemlerin noter aracılığıyla gerçekleştirilme zorunluluğu, bir taraftan bu meslek kolundaki iş yoğunluğunu artırmakta öte taraftan da elde ettikleri gelirleri gizlemelerinin imkansız olmasından dolayı beyana tabi gelir vergisi mükellefleri arasında en fazla vergi ödeyen kesim olarak öne çıkmaktadır.

Piyasada serbest olarak çalışmakta olan mimar ve mühendisler için hesaplanan sosyal getiri oranlarının da (%12) makul düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak yeminli mali müşavirler ve muhasebeciler için bulunan %7'lik getiri oranına değinmek gerekirse, bu oranın ortalamasının altında olduğu söylenebilir. Çünkü bu meslek kolundakiler de tıpkı noterlerde olduğu gibi devletten aldıkları yetkiyle mükelleflerinin hazırladıkları belgelerin mevzuata uygunluğuna onay verirler ve mükelleflerin bu onayı alma zorunluluğu, onlar açısından iş yoğunluklarını artırmaktadır. Ancak bu kesimin önemli bir avantajı vergi kanunlarındaki yasal boşlukları iyi bilmeleridir. Bu avantaj, bir taraftan mükellefleri açısından ödenecek verginin azalması ama asıl önemlisi kendi vergi yüklerinin minimize edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Elbette bu durumu, kayıt dışı ekonomi ile ilişkilendirmek yerine yasal vergi boşluklarının değerlendirilmesini ifade eden vergiden kaçınma olarak ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak bu da, devletin vergisel ayrıcalıkları ortadan kaldırmasının önemli bir gerekçesini oluşturmaktadır.

5. SONUÇ (CONCLUSION)

Eğitim düzeyi yükseldikçe toplumda bilim adamı, analist, teknisyen ve yatırımcı sayısı da giderek artacak ve dolayısıyla artan bilgi stoku yeni süreçlerin ve teknolojilerin ortaya çıkışına imkan vererek ekonomik büyümeye ivme kazandıracaktır. Bu durum, son yıllarda neoklasik iktisatçıların geleneksel üretim faktörleri yanında, büyüme modellerine beşeri sermayeyi de dahil etmelerinin en önemli nedeni olmuştur. Eğitim, aynı zamanda, gelirin yeniden dağıtımını yaparak gelir farklılıklarını azaltıcı özelliğinden ötürü yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi çabalarının en önemli unsurlarından biri olarak da gündemdeki yerini almıştır.

Eğitimin, doğrudan kişinin gelirinde bir artışa yol açarak refah düzeyini artırdığı bilinmekle birlikte bunun ötesinde çok farklı şekillerde de bireyin refahına etki edebilmektedir. Eğitimin parasal olmayan getirileri olarak bilinen bu unsurlar arasında hastalık ve ölüm oranının düşmesi şeklinde sağlıkla ilgili iyileşmelere yol açtığı; toplumda suç işleme oranlarının düşmesi, suç önlemeye yönelik tedbirlerin azalması dolayısıyla kamu harcamalarının azalması vb. gibi faydalarını sıralamak mümkündür.

Yükseköğretim kamu maliyesi literatüründe yarı-sosyal mallar kategorisinde değerlendirilir. Bunun sebebi ise, yükseköğretimin yarattığı pozitif dışsallıklardır. Pozitif dışsallıklar, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de piyasa başarısızlığı nedeniyle yükseköğretime kamusal destek sağlanmasının ardındaki en önemli etkendir.

Eğitim yatırımlarının sosyal getirisi, bir toplumda eğitime yatırım yapma arzusunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada yükseköğretimin sosyal getirileri ölçülmeye çalışıldığından ülkemizde bu alana önemli düzeyde kaynak aktaran devlet açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Yani devlet eğitimi finanse etmekte ve bunun karşılığında daha yüksek gelir elde eden bireylerden daha fazla vergi almak suretiyle eğitime harcadığı kaynakların geri dönüşünü ne derece sağlayabilmektedir.

Eğitimin diğer sosyal getiri unsurları sabit varsayıldığında, devletin yükseköğretime yaptığı kamu harcamaları, sonuçta elde edeceği gelir vergisi tutarından az ise bu durumda yükseköğretimin sosyal getirisinden bahsetmek mümkün olabilecektir. Bu amaçla, devletin tıp, diğer sağlık bilimleri, mühendislik-mimarlık, hukuk ve iktisat-işletme alanlarına eğitim süresi boyunca yaptığı kamu harcamaları ile bu alanlarda eğitim alan ve serbest çalışan meslek erbaplarından emeklilik yaşına kadar elde edeceği gelir vergisi tutarları kıyaslanmıştır.

Bulguları şöyle sıralamak mümkündür:

- Tıp Fakültesinden mezun olup serbest çalışan doktorların getiri oranı -0.7 'dir. Negatif getiri oranı, doktorların kazandıkları gelirler üzerinden ödediği vergilerin, bunların eğitimi boyunca devlet tarafından yapılan harcamaları karşılayamadığını yani devletin doktorlara yaptığı yatırımın karlılığından bahsedilemeyeceğini göstermektedir.
- Diş hekimlerinin sosyal getiri oranı da, doktorlardaki gibi negatif (-0.3) çıkmıştır. Yani devlet bir diş hekiminin yetişmesi için katlandığı masrafları, mezuniyeti sonrasında 45 yıl boyunca çalışarak elde ettiği gelirler üzerinden ödediği vergiler yoluyla geri alamamaktadır. Bu da, devletin diş hekimliği fakültelerine ayırdığı kaynakların ekonomik olmadığı şeklinde yorumlanabilir.
- Aynı durumun, iş yoğunlukları diş hekimlerine bağlı olan ve -0.2 'lik sosyal getiri oranına sahip diş protez ve laboratuvar sahipleri için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.
- Eczacılara ait sosyal getiri oranının ise 25 'le oldukça makul düzeyde olduğu görülmektedir. Bu orana göre devletin yaptığı yatırımın karlılığından bahsetmek mümkündür.
- Eczacı ve ilaç depoları sahiplerine ilişkin sosyal getiri oranı ise 9 'dur.
- Avukatların 15 'lik sosyal getiri oranı yine makul düzeydedir
- Hukuk fakültesini bitirerek noterliği seçenlerin getiri oranı ise $133,5$ 'lik düzeyde en çarpıcı sonucu vermektedir.
- Piyasada serbest olarak çalışmakta olan mimar ve mühendisler için hesaplanan sosyal getiri oranının da 12 ile makul düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.
- Son olarak yeminli mali müşavirler ve muhasebeciler için getiri oranı 7 olarak bulunmuştur.

Özetle devlet, doktorların ve diş hekimlerinin yetişmesi için yaptığı yatırımların karşılığını gelir vergileri kapsamında geri alamamaktadır. Bunun en mantıklı açıklaması ise şüphesiz doktor ve diş hekimlerinin kazançlarının düşük olması değil, bu kesimin elde ettikleri kazançları tam olarak göstermemeleri, belge düzenine uymamaları, yani vergi kaçığına sebep olmalarıdır. Başka bir deyişle sosyal getiri oranının negatif çıkmış olması, bu meslek kollarında faaliyet gösterenlerde kayıt dışılığın son derece yüksek boyutlarda olduğunun bir göstergesidir.

Eczacıların yetişmesine ayrılan kaynakların ise pozitif getiri oranları nedeniyle ekonomik kullanıldığı söylenebilir. Ancak eczacılar için sosyal getiri oranının serbest çalışan doktorlara oranla yüksek çıkmasını, eczacıların hekimlerden daha fazla gelir elde etmelerine değil, vergi kaçırma imkanlarının sınırlı olmasına bağlamak daha gerçekçi olacaktır. Ecza ve ilaç depolarının ekseriyetle ticaret şirketi şeklinde kurulmuş olmaları ve bunların kurumlar vergisi mükellefi olmaları ise getiri oranının pozitif olmakla birlikte eczacılardan daha düşük çıkmasına neden olmaktadır.

Serbest çalışan mimar-mühendis, avukatlar için ayrılan kaynakların karlılığı da getiri oranları dikkate alındığında makul düzeyde olduğu söylenebilir.

Ancak iki meslek grubu için durumu daha detaylı incelemekte fayda vardır. Birincisi, hukuk fakültesinden mezun olup noterliği seçenler için getiri oranının oldukça yüksek çıkmış olması noterlerin, devlet tarafından belgelerin imzalanmasına şahitlik etmek ve yeminli ifade vermek üzere yetkilendirilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir taraftan, işlemlerin noter aracılığıyla gerçekleştirilme zorunluluğunun iş yoğunluğunu artırması diğer taraftan elde ettikleri gelirleri gizlemelerinin imkansız olması noterleri, en fazla vergi ödeyen kesim olarak öne çıkarmaktadır. İkinci meslek grubu olan yeminli mali müşavirler ve muhasebeciler için ise durum çok daha farklıdır. Bu meslek kolundakiler de noterlerde olduğu gibi devletten aldıkları yetkiyle mükelleflerinin hazırladıkları belgelerin mevzuata uygunluğuna onay vermektedirler. Mükelleflerin bu onayı alma zorunlulukları iş yoğunluğunu artırırsa da bu kesimin vergi kanunlarındaki yasal boşlukları iyi bilmeleri önemli bir avantajı da beraberinde getirmektedir. Bu avantajı da bir taraftan mükellefleri açısından ödenecek verginin azaltılması şeklinde diğer taraftan da kendi vergi yüklerini minimize etme şeklinde kullanmaları mümkün olabilmektedir. Bu sonucu ise kayıt dışı ekonomiden çok yasal vergi boşluklarının değerlendirilmesini ifade eden vergiden kaçınma olarak ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Anlaşılabacağı üzere bazı meslek gruplarında sosyal getiri oranlarının negatif, bazılarında pozitif düşük ve bazılarında ise pozitif yüksek çıkmasının sebebi direkt olarak bu meslek gruplarının elde ettikleri bireysel getirilerle değil düzenledikleri gelir vergisi beyannamelerinin gerçeğe uygunluğu yani vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma durumuyla ilişkilidir. Bu bağlamda devletin mevcut kaynakları etkin kullanmak ve yeni kaynaklar yaratabilmek için vergi sistemini yeniden gözden geçirmesinde ve gerekli denetimleri bir an önce yürürlüğe koymasında ekonomik kalkınma açısından büyük faydalar vardır.

Günümüz küreselleşen dünyasında ön plana çıkan "kanun önünde eşitlik" ilkesi, vergi kanunlarını da kapsamalı ve vergi kanunlarında bazı kesimlere avantaj sağlayan hükümler mevzuattan ayıklanmalıdır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Cote, S., (2001). The Contribution of Human and Social Capital, *ISUMA, Spring*.
2. Romer, P. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth, *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1043.
3. Lucas, R., (1988). On the Mechanics of Economic Development, *Journal of Monetary Economics*, 22, pp. 3-42.
4. Kemnitz, A. and Wigger, B.U., (2000). Growth and Social Security: The Role of Human Capital, *European Journal of Political Economy*, Vol.16.
5. Tevi, O., (2004). Education Economics, <http://www.rbv.gov.vu/Speeches/EDUCATIONECONOMICS.pdf> Erişim:03-08-2007.

6. Becker, G.S., (1964), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*, National Bureau of Economic Research. New York.
7. Schultz, T.W., (1961). "Education and Economic Growth." in N. B. Henry, ed. *Social Forces Influencing American Education*. Chicago, III.: University of Chicago Press for the National Society for the Study of Education.
8. Mincer, J., (1991): *Education and Unemployment*, NBER Working Paper, no: 3838, Eylül.
9. Denison, E.F., (1985). *Trends in American Economic Growth, 1929-1982*, Brookings Institution, in C. R. McConnel and S. L. Brue, *Economics*, McGraw - Hill Inc., New York 1993.
10. Saxton, J., (2000), *Tax Expenditures: A Review and Analysis*, Joint Economic Committee, Washington: 1-11.
11. Katz, L.F., D.H. Autor, (1999), "Changes in the wage structure and earnings inequality", in O.C. Ashenfelter and D. Card (eds.) *Handbook of Labor Economics*, Vol. 3A, North-Holland, Amsterdam.
12. Barro, R.J., (1991). *Economic growth in a cross section of countries*, *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
13. Güngör, N.D., (1997). *Education and Economic Growth in Turkey 1980-1990: A Panel Study*", *METU Studies in Development*, 24(2), 185-214.
14. Topel, R.H., (1999). *Labor Markets and Economic Growth*", O. Ashenfelter ve D.Card (Ed.), in *Handbook of Labor Economics*, Amsterdam ve New York: North-Holland.
15. Psacharopoulos, G., (1981). *Returns to Education: An Updated International Comparison*, *Comparative Education*, 17, No:3, pp.321-341.
16. Steeg, M.V.D., (2005). *Why Should Governments Intervene In Education, And How Effective Is Education Policy?*", CPB Netherlands Bureau For Economic Policy Analysis, Number:122, July.
17. Riddell, W.C., (2004). *The Social Benefits of Education: New Evidence on an Old Question*. www.utoronto.ca/president/04_conference/Downloads/Riddell.pdf Erişim:04.12.2007.
18. YÖK (2005), *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*, Kasım, Ankara.
19. Venniker, R., (2000). *Social Returns to Education: A Survey of Recent Literature on Human Capital Externalities*, CPB Netherlands Bureau For Economic Policy Analysis Report, Number:1.
20. Mingat, A. and Tan, J.P., (1996). *The Full Social Returns to Education: Estimates Based on Countries' Economic Growth Performance*, http://www1.worldbank.org/education/economicssed/tools/training/econ1/Tan_sror.doc Erişim:04-06-2007.
21. Benson, C.S., (1968). *The Economics of Public Education*, Boston.
22. Owens, J., (2004). *A Review of the Social and Non-Market Returns to Education*, http://www.elwa.ac.uk/doc_bin/Research%20Reports/social_returns_report_170105.pdf Erişim:28-03-2007.
23. Borland, J., Dawkins, P., and Williams, R., (2000). *Returns to Investment in Higher Education*, *The Melbourne Economics of Higher Education Research Program Report No:1*, The University of Melbourne, Melbourne.
24. <http://www.unesco.org/iiep>, Erişim: 08-08-2007.
25. *2005 Dönemi Yıllık Gelir Vergisinin Seçilmiş Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı*, 11.Nisan.2006, <http://www.gelirler.gov.tr>, Erişim:08-08-2007.

Ek-Tablo 1. 2005 Dönemi Yıllık Gelir Vergisinin Seçilmiş Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı-YTL
(Added Table 1. Distribution Of Annual Income Tax Subject To Economic Activity Branches,2005-YTL)

Kaynak: [25]

Faaliyet Grupları	Mükellef Adedi	Matrah		Hesaplanan Vergi		Ödenmesi Gereken Vergi	
		Tutar	Ortalama	Tutar	Ortalama	Tutar	Ortalama
1) Tıp	15.802	256.767.533,04	16.249,05	75.404.977,55	4.771,86	21.183.233,43	1.340,54
2) Diğer Sağlık Bilimleri	32.062	974.607.584,34	70.533,59	302.963.441,91	21.370,34	115.956.203,8	8.294,89
- Eczaneler	18.228	875.010.986,95	48.003,67	277.657.008,92	15.232,45	107.414.566,53	5.892,83
- Eczane ve İlaç Depoları	2.224						
- Diş Hekimi	9.965	29.407.422,14	13.222,76	8.888.188,55	3.996,49	3.783.085,14	1.701,03
- Diş Protez ve Laboratuvarları	1.645	65.729.352,01	6.596,02	15.445.323,23	1.549,96	4.318.203,76	433,34
		4.459.823,24	2.711,14	972.921,21	591,44	440.348,37	267,69
3) Hukuk	31.651	779.508.294,88	284.148,08	260.204.419,54	106.635,66	86.362.412,83	49.799,24
- Avukatlar	30.652	512.342.461,52	16.714,81	158.852.675,57	5.182,46	37.846.443,50	1.234,71
- Noterler	999	267.165.833,36	267.433,27	101.351.743,97	101.453,20	48.515.969,33	48.564,53
4) Mimar-Mühendis	9.528	142.057.336,90	14.909,46	41.935.466,96	4.401,29	12.492.102,02	1.311,09
5) Yeminli Mali Müşavirler ve Muhasebeciler	30.879	710.844.690,89	23.020,33	207.557.940,94	6.721,65	16.145.772,31	522,87

Ek-Tablo 2. Programlara Göre Öğrenci Başına Cari Maliyetler Ve Öğrenciler Tarafından Ödenen Katkı Payları (Milyon YTL)
(Added Table 2.Current Costs Per Student By Program And Tuition Fees Paid By Students- Million YTL)

Program	2004-2005		
	Ort. Cari Maliyet	Katkı Payı	
		I. Öğretim	II. Öğretim
Tıp	11.365	431	-
Yabancı Diller YO	8.737	287	3.369
Sivil Havacılık YO	6.241	345	3.121
Konservatuvar	6.241	431	3121
Diğer Sağlık Bilimleri	4.100	362	-
Güzel Sanatlar	2.813	230	1.407
Mühendislik-Mimarlık	2.236	282	1.120
Ziraat-Orman	2.236	282	1.120
Fen-Edebiyat	1.873	207	937
Hukuk-İktisat-İşletme	1.688	230	845
Diğer 4 Yıllık YO	1.688	138	845
Eğitim	1.501	207	753
İletişim	1.407	207	704
2 Yıllık MYO	1.125	138	563
Lisansüstü Programlar	1.122	190	-
Açık Öğretim	144	52	-

Kaynak: [18]